

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Asiakirjan tyyppi

1 (5)

18.5.202

VTDno-2019-579

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Lausunto: valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston kirjelmästä (U 32/2022).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on aloittanut uuden lakisääteisen tehtävän naisiin kohdistuvan väkivallan raportoi-jana 1.1.2022 alkaen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on huolissaan siitä, että Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta on huomattavasti yleisempää kuin muissa EU-maissa. Valtuutettu toteaa, että direktiivissä esitetään tärkeitä toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan aikaisempaa tehokkaammaksi puuttumiseksi. Osa direktiivissä esille nostetuista kohdista vastaa jo suomalaista lainsäädäntöä, mutta osa tulee edellyttämään muutostarpeita lainsäädäntöön ja lainsoveltamiskäytäntöjen määrätietoista kehittämistä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu arvioi, että direktiivillä ja sen täytäntöönpanolla tulee olemaan myönteisiä vaikutuksia ja direktiivi tulee parantamaan naisten ja lasten oikeuksia ja suojelua. Direktiivin tässä käsittelyvaiheessa valtuutettu kiinnittää lausunnossaan huomiota muutamiin yksityiskohtiin.

2. Direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta

Direktiivin artiklassa 2 säädetään velvoitteista ottaa direktiivin täytäntöönpanossa huomioon sukupuolen ja muiden syrjintäperusteiden yhdistelmään perustuvan syrjinnän uhreihin kohdistuva tavanomaista suurempi

väkivallan riski. Myös artikloissa 18.4, 19.2, 27.5 ja 23(e) säädettäisiin velvoitteista, jotka liittyvät erityistarpeisiin ja suurempaan väkivallan riskiin johdettujen uhrin sukupuolesta ja muun syrjintäperusteen yhdistelmästä. Valtuutettu pitää tärkeänä, että sääntelyssä huomioidaan vahvasti tämä näkökulma.

Direktiivin artiklassa 13 määritellään rikoksen tunnusmerkistössä raskauttavina pidettäviä olosuhteita, jos ne eivät jo kuulu rikoksen tunnusmerkistöön. Artiklassa on lueteltu kaikkiaan 15 erilaista olosuhdetta. Oikeusministeriö on tarkastellut olosuhteita suhteessa eduskunnan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen (HE 13/2022 vp) seksuaalirikoksista. Oikeusministeriö toteaa, että useat artiklassa mainituista olosuhteista eivät sisälly ehdotetun törkeän raiskauksen ankaroittamisperusteisiin. Ministeriön mukaan näitä artiklassa mainittuja olosuhteita otetaan kuitenkin huomioon rangaistuksen mittaamisessa tai ne täyttävät jonkun muun rikoksen tunnusmerkistön. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että rikoslakia arvioitaisiin systemaattisesti ja luetelluista olosuhteista moni nostettaisiin selkeästi lain tasolle. Osa olosuhteista tunnistetaan jo nyt seksuaali- ja väkivaltarikoksissa ankaroittamisperusteena tai perinteisinä rangaistuksen mittaamisperusteina, mutta osa tulisi edellyttämään muutoksia rikoslakiin. Valtuutettu toteaa, että esimerkiksi uhrin haavoittuva asema, rikoksen tekeminen lapsen läsnäollessa sekä rikoksen kohdistuminen nykyiseen tai entiseen puolisoon tai perheen-jäseneseen, pitäisi olla ankaroittamisperusteena niin raiskauksissa kuin pahoinpitelyissä.

Direktiivin 18 artiklassa säädetään uhrin henkilökohtaisesta suojelutarpeesta, jossa on arvioitava väkivallantekijän aiheuttamaa riskiä ja otettava huomioon uhrin yksilölliset olosuhteet sekä uhrin oma kertomus ja arvio tilanteestaan. Jos uhrilla on lapsia, heidän oletetaan olevan erityisen suojelun tarpeessa ilman arviointia. Direktiivissä tarkoitettu uhrin suojeluntarpeen arvioiminen on laajempi kuin mistä on säädetty rikosuhridirektiivin (2012/29/EU) jälkeen. Uusi direktiivi tulee siten täydentämään nykyistä esitutkintalain mukaista menettelyä erityisestä suojeluntarpeen arvioinnista (ETL 11:9a). Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että tällainen täydennys on erittäin tarpeellinen. Valtuutettu tuo samalla esille, että nykyisestä käytännöstä olisi tarpeellista tehdä selvitys. Viranomaiset ovat laatineet uhrien suojelusta toimintamallin, mutta sen käyttämisestä ei ole tutkittua tietoa. Tällaisessa viranomaisten toimintaa arvioivassa tutkimushankkeessa yhtenä kysymyksenä pitäisi selvittää, miten hyvin pari- ja lähisuhdeväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan uhrin ovat päässeet nykyjärjestelmässä suojelutoimien piiriin.

Direktiivin 18 artiklassa säädetään uhrien suojelutarpeen lisäksi siitä, että väkivallantekijästä olisi tehtävä riskinarviointi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tällaista säännöstä erittäin tarpeellisenä. Artiklassa ilmaistu periaate tehdä riskinarviointia moniammatillisessa yhteistyössä on myös erittäin kannatettava. Valtuutetun mukaan asiasta pitäisi selkeästi säätää laintasolla. MARAK-menettely vaikuttaa olevan käyttökelpoinen toimintamalli, mutta se on tällä hetkellä käytössä vain osassa paikkakuntia. Jatkovalmistelussa olisi selvitettävä, miten se kannattaisi vakiinnuttaa ja ottaa käyttöön koko Suomessa.

Direktiivin 19 ja 20 artikloissa säädetään uhrin henkilökohtaisesta arvioinnista tukipalvelujen määrittämiseksi ja niihin ohjaamiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että viranomaisten ja tukipalvelujen tuottajien välistä yhteistyötä kehitetään. Tukipalveluihin ohjaamisen nykyisistä käytännöistä olisi hyvä tehdä erillinen selvitys.

Direktiivin 21 artiklassa käsitellään lähestymiskieltoa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu tuo tässä yhteydessä esille, että kynnystä määrätä lähestymiskielto olisi madallettava nykyisestä. Samalla olisi tehostettava lähestymiskiellon valvomista.

Direktiivin 24 artikla koskee kansallisten elinten ja tasa-arvoelinten roolia. Valtuutettu pitää artiklan mukaisia velvoitteita jäsenvaltioille kannatettavina. Kansallisesti tulisi tarpeelliseksi miettiä, miten artiklan mukaiset velvoitteet täytetään. On tärkeää, että artiklan mukaisten tehtävien hoitaminen on riittävästi resursoitua ja tästä olisi hyvä artiklassa olla nimenomainen maininta. Artikla liittyy yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäviin naisiin kohdistuvan väkivallan raportoinnina sekä moniperusteisen ja risteävän syrjinnän osalta.

Direktiivin 34 artiklassa säädetään turvallisista paikoista lapsen ja huoltajan välillä. Kysymys on erotilanteesta toteutettavasta tapaamisesta lapsen ja väkivaltaa harjoittaneen vanhemman välillä. Oikeusministeriö arvioi nykyisen lainsäädännön olevan riittävä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedossa on, että väkivaltaisessa kodissa kasvaneen lapsen tilannetta ei ole aina tunnistettu, eikä vanhempien eron jälkeen lapsen näkökulmaa ole otettu huomioon. Tapaamisia ole myöskään aina järjestetty valvottuina. Valtuutetun mielestä olisi selvitettävä, onko sosiaalitoimella käytössään selkeä ohjeistus ja ovatko toimintatavat väkivaltaan puuttumisessa ja lasten suojelemisessa riittävät. Sosiaalitoimea olisi myös koulutettava siitä, miten parisuhteessa esiintyvää väkivaltaa tunnistettaisiin paremmin ja miten tilanteissa pitäisi toimia väkivallan uhrien ja lasten suojelemiseksi. Myös direktiivin 33 artiklassa käsitellyt tukitoimet väkivaltaisessa kodissa eläneelle lapselle ovat kannatettavia.

Direktiivin 35 artiklassa puhutaan kohdennetusta tuesta riskiryhmille ja erityistarpeisille uhreille. Kysymys on esimerkiksi paperittomista maahanmuuttajanaisista ja naisvangeista. Artiklassa mainitaan lisäksi vastaanotto- ja säilöönottokeskukset. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä näiden erityisryhmien tarpeiden huomioon ottamista.

Direktiivin 37 puhutaan ammattihenkilöstön koulutustarpeesta, joka koskee monipuolisesti rikosprosessin toimijoita (poliisi, syyttäjät, tuomarikunta) sekä muun muassa terveydenhuollon ammattilaisia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että nykyinen koulutus ei ole riittävää. Koulutus pitää saada osaksi peruskoulutusta, mutta myös säännöllisellä täydennyskoulutuksella on huolehdittava ammatillisesta osaamisesta. Parisuhdeväkivaltaan, lähisuhteessa tapahtuneeseen väkivaltaan ja seksuaaliseen väkivaltaan liittyy sellaisia erityispiirteitä, joiden tunteminen on välttämätöntä väkivallan tunnistamiseksi ja uhrien sensitiiviseksi kohtaamiseksi. Koulutus edistäisi tavoitetta siitä, että eri viranomaiset ja muut toimijat kantaisivat nykyistä paremmin vastuunsa väkivallan jatkumisen estämisessä, uhrien suojelemisessa ja heidän oikeuksiensa toteutumisen turvaamisessa.

Direktiivin 44 artiklassa nostetaan esille tilastointi, jossa tavoitteena on tuottaa jäsenvaltioiden välille vertailukelpoista tilastotietoa direktiivissä tarkoitetuista rikoksista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että jatkovalmisteluissa huolehditaan tilastointitarpeen toteutumisesta. Viranomaisten käytössä oleviin rekisteröinti- ja tietojärjestelmiin on tehtävä tarvittavat muutokset, jotta lähisuhteessa tapahtunut väkivalta pystytään erottelamaan muista väkivalta- ja seksuaalirikoksista. Tilastokeskus ei pysty tekemään tätä jälkikäteen riittävän kattavasti. Tieto on tärkeää myös viranomaisten toiminnan sisäiselle ja ulkoiselle valvomiselle sekä toimintatapojen kehittämiseksi. Tietoa tarvitaan paitsi lähisuhteessa tapahtuvien rikosten määrää rikoslajeittain myös rikosprosessin etenemisestä. Jatkovalmistelussa olisi kehitettävä koko rikosprosessin läpäisevä yhtenäinen tilastointijärjestelmä, jonka avulla olisi mahdollista seurata, miten tehokkaasti lähisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa käsitellään rikosprosessissa. Tällaisen tilastointijärjestelmän muutoksen ansiosta pystyttäisiin myös seuraamaan rikosprosessin kestoa.

3. Lopuksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että rikoslaista ja sen sukupuolivaikutuksista tehtäisiin kokonaisvaltainen arviointi. Yhtenä kohtana olisi arvioitava, tunnistaako rikoslaki riittävän hyvin parisuhdeväkivallalle ja lähisuhdeväkivallalle ominaisia erityispiirteitä. Esimerkiksi väkivallan

toistuvuus, sen monenlaiset ilmenemismuodot ja useiden erilaisten väkivallantekeijien muodostama kokonaisuus ovat sellaisia tekijöitä, joita tekorikos-oikeuteen perustuva rikoslaki ei tavoita riittävän hyvin. Valtuutettu kiinnittää huomiota siihen, että viranomaisten tulisi kantaa nykyistä määrätietoisemmin vastuunsa väkivallan toistuvuuden selvittämisessä ja uusimisen estämisessä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman